

Predgovor

Geografi smo se z dvoletno raziskavo, katere rezultat je tudi pričujoča knjiga »Spodnje Podravje pred izzivi trajnostnega razvoja«, po petnajstih letih ponovno lotili poglobljene regionalnogeografske študije in analize območja občin Spodnjega Podravja. Monografsko delo, ki prikazuje najnovejše procese prostorske in družbene preobrazbe, vključuje izbrane rezultate aplikativnega raziskovalnega projekta »Značilnosti regionalnega razvoja in razvojni potenciali Spodnjega Podravja«, ki so ga izvedli sodelavci Oddelka za geografijo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani skupaj s sodelavcem Znanstveno-raziskovalnega središča Bistra Ptuj med letoma 2008 in 2010. V knjigi so izsledki in rezultati raziskovalnega projekta predstavljeni v dvanajstih tematsko zaokroženih, toda v metodološkem in vsebinskem smislu povezanih in soodvisnih poglavjih, ki podajajo analizo stanja, razvojnih procesov in teženj ter predloge usmeritev nadaljnjega razvoja celotnega proučevanega območja.

Pobuda za aplikativno raziskavo je prišla s strani lokalnih skupnosti, z njo pa smo nadaljevali delo obsežne geografske raziskave iz sredine 90-ih let. V tem času sta celotna država in slovenska družba doživeli vrsto prostorskih, gospodarskih, socialnih, kulturnih in nenazadnje tudi okoljskih sprememb in preobrazb. Osrednji namen raziskave je bilo prepoznavanje in poglobljena analiza ključnih in dominantnih regionalnorazvojnih procesov in problemov ter določitev temeljnih usmeritev nadaljnjega regionalnega razvoja. Aplikativno naravnana raziskava je bila velika priložnost tako za stroko kot lokalne skupnosti in regijo kot celoto; gre za nove oblike sodelovanja, ko znanstveni pristopi in rezultati neposredno služijo in koristijo predvsem uporabniku. S projektom smo na novo proučili prostorske, okoljske, gospodarske in socialne razmere in procese na območju Spodnjega Podravja. Proučevano območje vključuje 19 občin, ki že sodelujejo na številnih področjih, med drugim so v sodelovanju z Znanstveno-raziskovalnim središčem Bistra Ptuj pripravili Območni regionalni razvojni program Spodnje Podravje za obdobje 2007 – 2013.

Območje Spodnjega Podravja je naravno in družbenogeografsko raznolika subpanonska pokrajina Ravnine ob Dravi, Slovenskih goric in Haloz, ki je bila že v preteklosti ves čas na obrobju razvitejših pokrajin, z osamosvojitvijo Slovenije pa je postala še obmejno območje. O pomenu zmanjševanja regionalnih razlik v gospodarskem, družbenem in prebivalstvenem razvoju v Sloveniji govorimo že več desetletij. Kljub jasnim ciljem in usmeritvam slovenske in evropske regionalne politike, regionalnim spodbudam za skladnejši regionalni razvoj ter številnim programom in ukrepom na tem področju, se regionalne razvojne razlike v Sloveniji povečujejo. Tudi Spodnje Podravje kot del Podravske regije kljub določenim pozitivnim razvojnim trendom beleži zaostajanje za najrazvitejšimi slovenskimi regijami. Predstavlja 4,2 % slovenskega ozemlja, na katerem živi 85.000 prebivalcev (oziroma 4 % slovenskega prebivalstva). Številni kazalci gospodarskega in družbenega razvoja kažejo precej neugodno sliko: visoka stopnja brezposlenosti, nizek BDP na prebivalca, nizka stopnja izobrazbe, velika zemljiško-posesstna razdrobljenost, industrijska proizvodnja z nizko dodano vrednostjo, številni okoljski problemi in velike notranje razlike v stopnji regionalnega razvoja. Od sredine 90-ih let 20. stoletja je na tem območju prišlo do vrste sprememb, povezanih tako z novonastalimi občinami, ki so vplivale na stopnjo centralnosti naselij, velikimi spremembami v slovenskem kmetijstvu (povezanih z vstopom Slovenije v EU in vplivom evropske kmetijske politike) in prestrukturiranjem industrije. Z uveljavitvijo schengenske meje s Hrvaško je v Spodnjem Podravju še bolj v ospredje stopila problematika obmejnih območij.

Pri proučevanju Spodnjega Podravja smo tako geografi združili vrsto različnih kvantitativnih in kvalitativnih metod. Izhodišče raziskovanja je pokrajinskoekološki metodološki pristop. Analize podatkovnih baz in na terenu pridobljenih podatkov so bile izvedene s pomočjo geografskih

informacijskih sistemov, pri čemer so bil izdelani številni novi podatkovni sloji. Prav posebno mesto je imelo v raziskavi obsežno terensko delo, s katerim je bila pridobljena vrsta podatkov, ki jih uradne statistike ne zbirajo. Tu so ključno vlogo odigrali študenti geografije, saj so pod mentorstvom profesorjev neposredno na terenu izvedli pet tematsko zaokroženih anket, v katero je bilo zajetih 131 aktivnih kmetij, 477 gospodinjstev izbranih podeželskih naselij, 65 gospodinjstev Ptuja, 234 lastnikov oziroma zaposlenih v lokalih Ptuja in Ormoža in 294 prebivalcev obmejnih naselij. Ti podatki in informacije predstavljajo posodobitev in nadgradnjo obstoječih podatkovnih baz, dodajajo nujno potrebno realno sliko o stopnji intenzitete in razširjenosti pojavov in procesov na izbranih območjih ter problemsko dopolnjujejo obstoječe kartografske prikaze. Le na ta način smo lahko zaznali najnovejše gospodarske, okoljske in socialne procese in njihove prostorske učinke. Rezultati anketiranja lokalnega prebivalstva kot nosilca nadaljnega razvoja kažejo na odnos ljudi do bivalnega okolja in pokrajine v celoti. Na osnovi tega smo lažje izluščili temeljne razvojne možnosti in priložnosti posameznih delov proučevanega območja in Spodnjega Podravja kot celote. Želimo si, da bodo naše sintezne ugotovitve, zbrani kvantitativni podatki, njihovi slikovni prikazi in razvojne usmeritve v pomoč pri oblikovanju bodoče strategije regionalnega in prostorskega razvoja, pri izdelavi občinskih prostorskih in razvojnih dokumentov ter pri izvajanju programov razvoja podeželja in regijskih razvojnih projektov.

Hkrati pa za raziskovalce konkretno območje s konkretnimi problemi predstavlja hvaležen predmet proučevanja, omogoča razvoj in predvsem uporabo novih metodoloških pristopov v geografiji, s čimer se krepi tudi aplikativna vrednost stroke.

V knjigi so predstavljene naslednje ključne vsebine:

- Skupna identiteta pokrajine in njen pomen za uspešen regionalni razvoj.
- Demografski razvoj in razvoj poselitve s poudarkom na spreminjanju demografske strukture, prostorski in funkcijski preobrazbi naselij ter širjenju poselitenih površin.
- Proučitev prostorskega vidika razvoja s poudarkom na spremembah v rabi tal kot odrazu širših gospodarskih, socialnih in okoljskih procesov.
- Obmejnost kot razvojna ovira in priložnost.
- Proučitev gospodarskega vidika razvoja s poudarkom na kmetijstvu, turizmu in podjetništvu, ki so ključnega pomena za uspešen in trajnostno naravnani regionalni razvoj Spodnjega Podravja.
- Proučitev stanja okolja, analiza okoljsko najbolj spornih dejavnosti ter predlog ukrepov za zmanjšanje negativnih okoljskih učinkov.

V zaključnem in hkrati sinteznem poglavju so ugotovljeni pojavi, stanje in procesi ovrednoteni z vidika možnosti za trajnostni regionalni razvoj. Ob tem so izpostavljeni primeri netrajnostnega preteklega razvoja, še zlasti pa premalo izkoriščeni potenciali regije za prihodnji skladnejši in trajnostno usmerjen prostorski razvoj.

Kakšna bo prihodnost Spodnjega Podravja, je odvisno od številnih dejavnikov, v veliki meri pa jo bodo oblikovali ljudje sami. Poznavanje številnih razvojnih prednosti in posebnosti, razumevanje naravnih zakonitosti in s tem povezanih določenih omejitev pri poseganju v prostor in naravno okolje, upoštevanje človeškega potenciala itd., bo prispevalo k približevanju Spodnjega Podravja k trajnostnemu modelu »ekoregije«.

*Urednika knjige:
Barbara Lampič in Dejan Rebernik*